

Пам'яткоохоронне законодавство України на сучасному етапі

Денисенко О.А., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат історичних наук

90-ті роки XX ст., які ввійшли в історію України як час виникнення і розбудови незалежної Української держави характеризуються новими процесами у справі дослідження і збереження історико-культурної спадщини. Проголошення незалежності Української держави 24 серпня 1991 р. належить до числа найважливіших подій в історії української нації, які за своїм значенням можна порівняти з Національно-визвольною війною середини XVII ст., Українською революцією початку XX ст., перемогою над нацизмом в роки Другої світової війни. Спираючись на багатовікову історію українського державотворення український народ отримав шанс на побудову незалежної, суверенної, демократичної держави. Про що подію мріяли десятки поколінь, які вболівали за історичне минуле, збереження національних традицій, історико—культурної спадщини. Важливо, що ці питання знайшли своє відображення в прийнятій в 1996 р. новій Конституції України. Пряме відношення до охорони і збереження історико-культурної спадщини мають статті 54 і 66. Так, в статті 54 проголошується, що «культурна спадщина охороняється законом, і держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність» [1, с. 24; 27]. Положення Конституції України стали правовою основою для розробки пам'яткоохоронного законодавства, всіх нормативно-правових документів, які регулюють відносини у суспільстві, пов'язані з охороною історико-культурної спадщини.

Початок XXI ст. позначений продовженням основних напрямів пам'яткоохоронної діяльності, започаткованих у попередні десятиліття. Закони України: «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» (2005 р.), Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2006 р.) створили ґрунтовну законодавчу нормативно-правову та методологічну базу в пам'яткоохоронній сфері. Важливою подією стало прийняття нового Закону України «Про охорону культурної спадщини», який набув юридичного статусу 8 червня 2000 р. Прийнятий Верховною Радою УРСР 13 липня 1978 р. попередній Закон України «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» значною мірою дублював відповідний союзний закон¹ і повністю відповідав тогочасним ідеологічним концепціям, акцентуючи увагу на побудові соціалізму і комунізму, і залишав практично в забутті пам'ятки старовини. Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», до культурної спадщини належать лише нерухомі пам'ятки, охорона і збереження рухомих пам'яток (писемних і речових) регулюються відповідно законодавством про музейну і архівну справу [2, с. 237]. У новому Законі закладено принципові положення щодо статусу пам'яток у сучасному суспільстві, визначено процедуру їх державної реєстрації шляхом внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, зазначено особливості

здійснення права власності на них. Принципово новим у пам'яткоохоронному законодавстві є визначення джерел фінансування охорони культурної спадщини, розділ про захист традиційного характеру її середовища та об'єктів, положення стосовно проблем приватизації, оціночної вартості пам'яток, встановлення відповідальності за їх руйнацію, звільнення від оподаткування благодійних внесків, направлених на збереження культурної спадщини. З прийняттям нового Закону усунуто колізії в культурологічній сфері, понятійно-термінологічний апарат узгоджено з міжнародними стандартами.

В той же час, підкреслюючи своєчасність і важливість прийняття Закону, слід зазначити, що низка його положень потребує уточнення і розширення. Незадовільним є відсторонення від активної діяльності в пам'яткоохоронній сфері Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Теперішнє законодавство зводить участь товариства, як і інших громадських організацій, у пам'яткоохоронному процесі лише до сприяння «залученню населення до участі в охороні культурної спадщини, а також. роботі органів охорони культурної спадщини». Потужна в минулому пам'яткоохоронна організація, без погодження з якою не можна було нічого зносити, перебудовувати, ремонтувати, по суті, виконує пасивні функції, не маючи ефективних важелів впливу на державні органи охорони культурної спадщини. Це стосується питань землевідведення в історичних центрах міст, знесення і руйнації пам'яток, які із-за недбалого відношення місцевих органів влади не стоять на державному обліку, проведення реставрації історико-культурних об'єктів, яка перетворюється на будівництво під високим реконструкції пам'яток історії та культури із зміною не лише внутрішніх інтер'єрів, але зовнішнього вигляду пам'ятки. Ці роботи призводять до катастрофічної втрати автентичності пам'яток.

Не діють визначені законодавством правові норми, які забороняють певні дії, що можуть завдати шкоди пам'яткам, силуету міста, історично сформованим старовинним кварталам і призвести до їх руйнування. Не вирішується питання по вдосконаленню законодавства стосовно відповідальності за нанесення збитків пам'яткам, підвищення відповідальності посадових осіб за неправомірні дії під час узгодження проектів забудови, землевідведення під будівництво.

Незважаючи на прийняття Закону України «Про охорону археологічної спадщини» немає чіткої стратегії охорони і використання пам'яток археології, потребує розробки і затвердження програма збереження та використання об'єктів археологічної спадщини. Залишається не відпрацьованим механізм переведення археологічних територій до категорії земель історико-культурного призначення.

Прийняття Закону «Про охорону культурної спадщини України», викликане необхідністю узгодження пам'яткознавчих понять внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами, дає можливість Україні увійти у світове співтовариство, вирішити низку проблем, пов'язаних з охороною і збереженням пам'яток, поверненням та реституцією культурних цінностей в Україну[3, с. 143]. Він засвідчує зміни, що відбулися в пам'яткоохоронній галузі в умовах розвитку України як незалежної держави. В нових умовах реалією стає вільний від

ідеологічних нашарувань і суб'єктивних уподобань погляд на історичні процеси і постаті, які протягом тривалого часу були заборонені або штучно замовчувалися. Можливість ввести до наукового обігу великий масив нових документів дозволив намалювати об'єктивну картину історичного процесу, дати зважену і неупереджену оцінку діяльності видатних діячів, і на основі цього зробило можливим перегляд ставлення до багатьох об'єктів історико-культурного надбання. В той же час, Закон України «Про охорону культурної спадщини» не вирішує низку нагальних проблем, оскільки необхідні низка підзаконних актів, які б регулювали їх виконання.

Незважаючи на прийняття низки документів, проведення різних заходів національна культурна спадщина переживає непрості часи. Безцінні скарби України, які пережили віки і стали надбанням світової культури, залишаються беззахисними. Частина з них руйнується під впливом природних явищ, жорстоких воєн, але в багатьох випадках пам'ятки зникають внаслідок нігілістичного ставлення до них, мізерного фінансування на їх охорону, в умовах комерціалізації внаслідок тотального наступу на історичні центри міст, коли під сучасною забудовою зникають пам'ятки архітектури і історії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Звід законів Української РСР. – Т.3. – К., 1986. – С. 649.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Правова охорона культурної спадщини. Збірник документів. – К. 2006. – С. 143.

Від розвитку правосвідомості до реформ законодавства

Оверченко А.І., старший викладач кафедри психології та педагогіки ННПП НАВС, кандидат психологічних наук

Однією з найважливіших умов реформування законодавства в Україні є розвиток і становлення високого рівня правової свідомості у громадян. Не закони, а саме правосвідомість являється основою розвитку правової держави. Правова держава – це така держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону та захист основних прав людини. Вона є одним із найвизначніших загальнолюдських політико-юридичних ідеалів. У побудові правової держави повинен брати участь кожен громадянин країни, він же несе відповідальність за її функціонування і розвиток [1; 2]. Це можливо лише за наявності у громадян високого рівня правосвідомості. Вивченню проблеми правосвідомості присвячені дослідження низки вчених: Ю.П. Битяка, Л.В. Васильєвої, В.В. Войтова, О.О. Газенко, Л.М. Герасіної, О.Г. Даниляна, О.П. Дзьобаня, М.А. Єлізарової, І.О. Ільїна, Ю.Ю. Калиновського, Н.Г. Манойло, В.М. Оржеховської, Т.М. Мартинюк, А.Р. Мащока, О.М. Столяренка, І.В. Тішиної, О.Ю. Тодики, В.О. Татенка, С.А. Тихонова, Н.О. Ткачової, Ю.В. Чуфаровського, С.І. Яковенка та ін.

Правосвідомість – це цілеспрямоване відображення правової дійсності, засноване на морально-етичних поглядах, виражене в сукупності знань